

3. Федоренко Д.Т. Велесова книга — найдавніший літопис України. — К., 1999 та ін.
4. Любар О.О., Федоренко Д.Т. Історія педагогічної думки і освіти в Україні: Ч.4. — Козацька республіка. — К., 1999.
5. Стельмахович М.Г. Народне дитинознавство. — К., 1991; Мудрість народної педагогіки. — К., 1971; Народна педагогіка. — К., 1985; 3 любов'ю до дітей // Початкова школа. — 1992. — №3-4; Українська національна школа і народна педагогіка // Початкова школа. — 1992. — №7-8 та ін.
6. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка. — К., 1995; Українське родинознавство. — Івано-Франківськ, 1994; Педагогіка життя. — К., 1980; Українська народна педагогіка — К., 1997; Програма з українського

родинознавства // Рідна школа. — 1993. — №8; Українське національне виховання // Початкова школа. — 1992. — №8 та ін.

7. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. — К., 1978; Як виховати справжню людину // Вибр. твори: В п'яти т. — Т.2. — К., 1976. — С.158—418; Сто порад учителям. — Там само. — С.419—656; Рання юність. — Т.1. — К., 1976. — С.354—402; Батьківська педагогіка, Моральні цінності сім'ї, Лист молодому батькові, Слово до батьків, Ми продовжуємо себе в дітях та ін. статті. — Т.5. — К., 1977 та ін.
8. Аверіна Т.А. Впровадження елементів людинознавства в системі початкової освіти // Початкова школа. — 1990. — №7.

РЕФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

Лідія КОНДРАШОВА.

доктор педагогічних наук, професор, завідувача кафедри педагогіки

Створення суспільства на демократичних засадах підвищує роль людського фактора в цьому процесі. Ускладнюються у зв'язку з цим і функції сучасної освіти, змінюється їхня спрямованість. Якщо на попередніх етапах розвитку суспільства роль освіти в основному зводилась до передачі соціального досвіду від старшого покоління до молодшого, то сьогодні на перший план виступає її перетворювальна функція. Багато вчених бачать призначення освіти в перетворенні форм громадського життя, стимулюванні і розвитку самостійної, з активною громадською позицією особистості, вихованні творчої індивідуальності.

Перенесення основних акцентів із когнітивного плану (система знань, умінь і навичок) на розвиток творчих можливостей особистості зумовило зміну характеру сучасної освіти і навчання. Зросла потреба в педагогічних кадрах, здатних до створення оптимальних умов для саморозвитку, самоосвіти і самореалізації особистості в різних типах навчальних закладів. Це в свою чергу пояснює необхідність реформування педагогічної освіти в цілому, і педагогічної вищої школи зокрема. Мета реформи вищої школи — трансформування її в школу професійно-духовного становлення особистості вчителя-професіонала, педагога-майстра.

Реформування вищої школи йде в основному двома напрямками: перетворення педагогічних інститутів в університети і введення багатоступеневої системи підготовки студентів (бакалавр, спеціаліст, магістр). Ці нововведення зачіпають здебільшого організаційну, але не змістову і технологічну сторони педагогічної освіти.

Недоліком спроб реформування вищої школи слід вважати прагнен-

ня реформаторів зберегти старий підхід, тобто орієнтацію на оволодіння студентами знань з профільного предмета та ігнорування іншого, не менш важливого аспекту професійно-педагогічної підготовки — оволодіння предметом як засобом розвитку особистості. Система підготовки майбутніх педагогів, що склалася у вищій школі, не завжди забезпечує умови для становлення творчої особистості її випускників, їхньої готовності до нестандартної професійно-педагогічної діяльності. На жаль, педвузи в основному орієнтовані на підготовку вчителя-предметника, котрий успішно працює в рамках класно-урочної системи, але не завжди уміє керувати процесом інтелектуального, духовного і морального становлення особистості тих, кого навчає.

Критичний аналіз практики підготовки педагогічних кадрів і рівня їхньої професійної готовності свідчать про необхідність кардинальних змін. За даними анкетування 31% опитаних молодих учителів зі стажем роботи до трьох років упевнені в успішності своє професійної діяльності, але тільки 8,5% без проблем включились у самостійну педагогічну роботу. Більша частина із опитаних учителів критично налаштована стосовно їхньої підготовки до професійної діяльності, 80% молодих учителів вказали на свою невідповідність до виховної роботи з дітьми; 67,6% — до навчальної роботи з урахуванням тих вимог, які суспільство пред'являє до сучасної школи.

Вивчення й аналіз роботи педагогів-початківців дають змогу говорити не стільки про недостатній рівень професійно-педагогічних знань і вмінь, скільки про низький рівень активності професійної позиції і

творчого стилю діяльності вчорашніх випускників педвузів. Недоліки в підготовці педагогічних кадрів більшою мірою можна пояснити нечіткістю, елективністю, догматизмом цілей педагогічної підготовки в умовах вищої школи. Ті, хто закінчив педагогічну вищу школу, головне своє призначення бачать у передачі знань, тобто у викладі навчального матеріалу, не замислюючись при цьому над розвивальним і виховним ефектами навчання. Такий стан можна пояснити тим, що вузівський процес поки що не спрямований на системне формування творчої особистості студента і реалізацію у ході навчання різноманітних шляхів розвитку його творчих здібностей.

Нові вимоги до підготовки педагогічних кадрів зумовлюють необхідність створення нової моделі педагогічної підготовки студентів в умовах вищої школи. Реформування повинно здійснюватися не за рахунок збільшення годин на предмети педагогічного циклу, а шляхом переорієнтації вузівського навчання з когнітивного начала на особистісно-орієнтовані основи, об'єднання зусиль усіх університетських кафедр у формуванні особистості вчителя, що відповідає соціальному замовленню і новим тенденціям, які відбуваються нині в суспільстві.

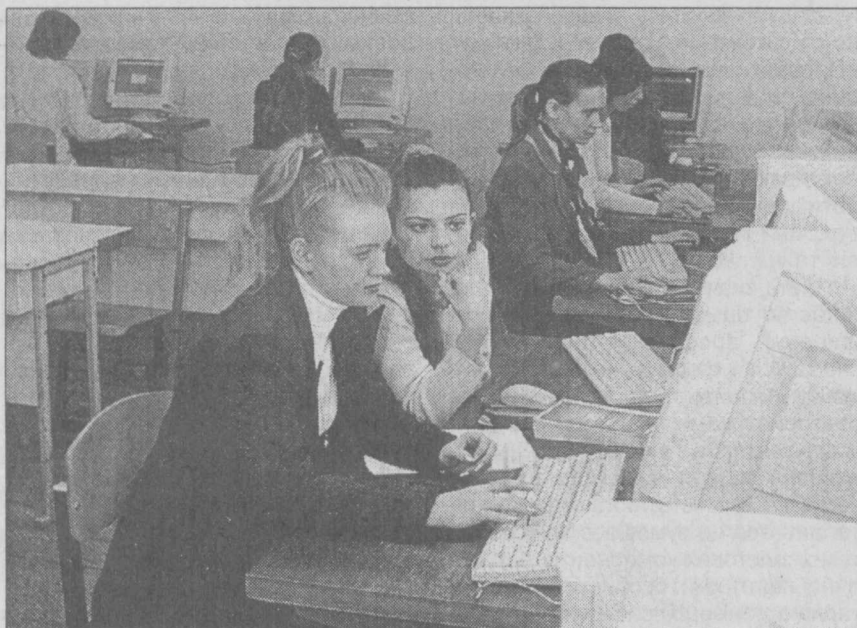
Реформування педагогічної підготовки передбачає оновлення спрямованості, змісту і конкретизацію системоутворюючих її компонентів:

— мета і завдання педагогічної підготовки;

— професіографічні риси сучасного педагога;

— моделювання змісту, принципи його відбору і структурування;

— технологія професійно-педагогічної підготовки;

— методичне забезпечення викладання педагогічних дисциплін;

— розробка комплексної системи оцінювання професійної готовності студентів.

Сьогодні гостро відчувається потреба в новому трактуванні цілей педагогічної освіти з позиції її особистісно-орієнтованої спрямованості. При визначенні і постановці цілей педагогічної освіти важливо враховувати, що реальним фактором успішного вирішення освітньо-виховних завдань виступає вчитель, тому в процесі вузівського навчання необхідно забезпечити умови:

— для розвитку особистості майбутнього вчителя-професіонала, його активної професійної позиції і творчого стилю діяльності;

— для підготовки його не лише до передачі предметних знань учням, а й до оволодіння методикою і технологією творчого розвитку їхньої особистості.

Педагогічний процес повинен передбачати формування у студентів засобами дисциплін, що вивчаються, стійкої спрямованості на творчість, активність і пізнавальну самостійність, які проявляються в єдності з високим рівнем творчих здібностей і забезпечують результативність навчальної роботи та професійного росту педагогів.

Професійно-педагогічна підготовка в своєму змісті повинна містити навчальний матеріал, що дає змогу студентам усвідомити, що «вчитель, який перестав працювати над власним розвитком і не бере участі в інноваційній діяльності, володіє індивідуальністю і є суб'єктом педагогічної діяльності, але особистість у ньому померла. Немає творчості — немає й особистості» (1).

Проблема реформування вузівського процесу полягає в тому, щоб змінити позицію студента в навчальному процесі, перетворивши його із пасивного, стороннього спостерігача в активного учасника навчальної роботи, суб'єкта власної освіти і професійного становлення. При цьому важливо не тільки залучення студентів у різноманітну творчу діяльність, а й систематичне стимулювання творчого саморозвитку кожного студента.

Професійне становлення майбутнього педагога, його особистості і творчого стилю застосування набутих знань зумовлене цілеспрямованою підготовкою студентів до творчої роботи. Можна говорити про особистість педагога, якщо він виступає суб'єктом діяльності, якому притаманні такі процесуальні риси:

— внутрісистемне і міжсистемне перенесення знань і вмінь в нову ситуацію;

— бачення проблеми в традиційній ситуації, нової функції об'єкта у звичайній обстановці;

— урахування альтернатив при вирішенні проблеми;

— принципово новий підхід до розв'язання навчальної проблеми і нестандартні способи діяльності (2).

Докорінні зміни в педагогічній підготовці студентів актуалізують питання особистісного підходу до вузівського навчання. Формування готовності до творчої діяльності передбачає активне включення кожного студента в дію. Особистісна спрямованість цілей педагогічної освіти зумовлює чіткі характеристики професіографічних рис сучасного вчителя, визначення набору професійних функцій, які він повинен реалізувати у самостійній педагогічній роботі.

У науковій літературі правомірно визнається модель особистості вчителя зі специфічним поєднанням інтелектуальних, духовно-моральних, емоційно-вольових якостей самопізнання. Разом із тим глибинні психологічні механізми, що оптимально реалізують особистісний потенціал педагога у взаємодії з учнями, досліджені поки що недостатньо. У методиці і змісті вузівського навчання не відпрацьована стратегія і тактика педагогічної взаємодії. Увесь процес педагогічної підготовки майбутніх учителів в основному будується на педагогічному впливі, що не може негативно не позначатися на демократизації і гуманізації вузівського навчання. Причому явно недооцінюються у системі педагогічної підготовки, що склалася, формування національної самосвідомості, професійного світогляду і педагогічної культури майбутніх педагогів.

Ситуація, що склалася в суспільстві, вимагає посилення уваги до соціально-педагогічних проблем, особливо підготовки педагогічних кадрів, спроможних вирішувати завдання соціального виховання. Політика в галузі реформування педагогічної підготовки студентів повинна бути орієнтована на розробку і впровадження у вузівський процес професіограм особистості соціального працівника. Сьогодні є нагальна потреба в конкретному переліку завдань, професійних функцій і особистісних якостей, що дають змогу на високому професійному рівні виконувати посадові обов'язки; провести структурування навчального матеріалу і визначення професійно-педагогічних умінь, якими повинен володіти соціальний педагог.

Не менш важлива є нині проблема оновлення змісту дисциплін педагогічного циклу. Доцільно доповнити навчальні плани і програми переліком нових дисциплін, що дають змогу розкрити специфіку соціально-педагогічної діяльності, теоретичні основи діалогічного навчання, педагогічного менеджменту, маркетингу, методики і технології навчального і виховного процесу. Саме ця інформація дасть змогу студентам поглянути на педагогічний процес по-новому. Потрібні підручники і навчальні посібники, що поєднують у собі необхідну інформацію і елементи процесуального характеру, що дасть змогу організувати діяльність студентів для засвоєння наукової інформації і розвитку професійних якостей їхньої особистості. Зміст вузівських навчальних курсів повинен допомогти майбутнім педагогам усвідомити і засвоїти багатоманітність професійних функцій педагога,

сформувати систему педагогічних поглядів і переконань, спрямованих на визнання важливості й значущості педагогічної роботи. Засобами змісту навчальних дисциплін необхідно розвинути в студентів потребу самоорганізації власної особистості, бо «свобода особистості передбачає її здатність до самоврядування, самодисципліни і терпимості» (Л.П. Бусва). Результатом педагогічної підготовки повинна бути людина, здатна до педагогічної творчості, тобто до праці відповідно до професійних і духовно-моральних принципів, спроможна в цій творчості піднятися над власними егоцентричними задумами і потребами.

Особливе місце в педагогічній підготовці має відводитися оволодінню методикою і технологією виховної роботи. Ускладнення цілей педагогічної роботи, підвищення ролі виховання в суспільстві, перетворення його в провідний фактор формування особистості зумовлює і новий ідеал людини, патріота, громадянина, який поєднує в собі загальнолюдську моральність, національний характер та індивідуальну своєрідність. Зміст предметів, що розкривають теоретичні основи методики виховної роботи, потребує повного оновлення. Виховна робота повинна стати пріоритетною в практиці вузівського навчання, спрямованою на те, щоб навчити майбутнього педагога створювати виховне середовище, систему соціальної допомоги в розвитку і саморозвитку особистості, умов найбільшої комфортності, психологічної захищеності її в життєвих ситуаціях.

Багатоплановість професійних функцій учителя зумовлює необхідність введення до навчального пла-

ну педуніверситету нових соціально-орієнтованих предметів, таких як: «Превентивна педагогіка», «Методика соціальної роботи», «Педагогічний менеджмент», «Технологія виховної роботи в різновікових колективах», «Методика спільної роботи державно-громадських структур, сім'ї і школи у вихованні молоді» та ін.

Мета вивчення цих предметів полягає не тільки в поглибленні і розширенні професійно-педагогічних знань, а й у формуванні особистості майбутнього вчителя, головними характеристиками якого виступають компетентність, високий рівень духовної культури, гуманізм, емпатія, комунікабельність, організаторський талант. Усе це зумовлює здійснення таких змістових компонентів педагогічної підготовки: особистісно-гуманітарна організація; системне бачення результатів педагогічної діяльності; психолого-педагогічне діагностування; формування рефлексивної і комунікативної культури; оволодіння методикою творчої роботи та інноваційної діяльності; розвиток організаторських здібностей і управління навчально-виховним процесом.

Успіх реалізації усіх ланок педагогічної підготовки студентів визначається впровадженням у практику навчання нових підходів до його організації і сучасних педагогічних технологій.

Розробляючи і впроваджуючи нові технології у вузівський процес, слід дбати про те, щоб змінити ставлення студентів до педагогічної роботи, стимулювати позитивну мотивацію і прагнення займатися нею з повною віддачею сил і творчості, забезпечити психологічний комфорт, свободу дій і ситуацію успіху для

кожного студента. Головними складовими педагогічної технології можуть бути: чіткість дидактичної мети у формі рольової перспективи; структурування навчальної інформації у вигляді імітаційно-ігрової і проблемно-ситуаційної моделі; поєднання різноманітних видів навчання: проблемного, програмованого, ігрового, діалогічного, модульного та ін.; використання активних форм і методів навчання; залучення студентів до активної діяльності через програвання навчальних ролей і пошук виходу із проблемних ситуацій; опора на творчий потенціал та індивідуальні можливості і здібності студентів; педагогічна взаємодія, співпраця і співтворчість у системі стосунків «викладач-студенти»; свобода вибору ролей, завдань-ситуацій і забезпечення кожному студенту успіху у вузівському процесі.

Отже, педагогічна підготовка студентів в умовах університетської освіти повинна орієнтувати їх на постійне оновлення знань, розвивати здатність самостійно приймати рішення і знаходити вихід із неординарних ситуацій. Випусник педагогічного університету має володіти високим рівнем комунікативної та емоційної культури, уміти використовувати методи діагностики можливостей і здібностей учнів, домагатися мінімуму затрат і оптимальних результатів навчальної праці.

Література

1. Лазарев В.С., Коноплина Н.В. Деятельностный подход к проектированию целей педагогического образования // Педагогика. — 1999. — №6. — С.16.
2. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения — М., 1981. — С.77.